

MARIUSZ CICHOSZ

Diagnoza w pedagogice społecznej Rzówój koncepcji na przykładzie pogłądów wybranych autorów

Wstęo

Chcąc powiedzieć o kształtowaniu się koncepcji diagnozy w pedagogice społecznej, należy przywołać na samym początku rozważań podstawową, źródłową ideę, którą ta dyscyplina przyjmuje, z której wyrasta, która ją określa na wszystkich płaszczyznach. Ideę przyjmowaną zarówno na płaszczyźnie tworzenia teorii i koncepcji, jak również na płaszczyźnie podejmowania i realizowania określonych działań praktycznych, w tym również podejmowania określonych działań o charakterze diagnostycznym.

Tą podstawową, źródłową ideą, którą odnajdujemy w pedagogice społecznej, niezależnie w jakim nurcie teoretycznym czy metodologicznym uprawiania tej dyscypliny będziemy poszukiwać, jakie różne jej koncepcje będziemy analizować, jest to, iż zawsze pokazuje ona i bada człowieka uwikłanego w określone relacje środowiskowe, które to relacje jednocześnie określają wszelkie działania praktyczne – proponowane w pedagogice społecznej. *Człowiek pozostający w relacji ze środowiskiem, które to środowisko, z jednej strony wpływa i określa funkcjonowanie człowieka, a z drugiej strony samo jest przez niego (człowieka) kształtowane* – to punkt wyjścia, punkt bazowy pedagogiki społecznej, w pewnym sensie niezmienny, jeżeli chodzi o specyfikę przedmiotu tej dyscypliny. Przy czym należy jednocześnie pamiętać, iż w szerszym ujęciu wszelkie oddziaływania i relacje o jakich mówimy w pedagogice społecznej mają zawsze charakter edukacyjny, a w węższym ujęciu mówimy tu o działaniach wychowawczych, opiekuńczych lub pomocowych (socjalnych), albo jeszcze inaczej animacyjnych, oświatowych itp. Przykładowym zobrazowaniem takiego sposobu rozumienia pedagogiki społecznej może być jedna z wielu współczesnych

definicji tej dyscypliny, jakie dziś funkcjonują i są podawane w naukowych analizach. I tak w jednej ze swoich prac W. Theiss w sposób następujący charakteryzuje przedmiot pedagogiki społecznej: „Pedagogika społeczna zajmuje się teorią środowiskowych uwarunkowań edukacji i rozwoju człowieka oraz teorią i praktyką kształtowania środowiska. Występującą w tym kontekście pracę socjalną oraz pracę kulturową traktuje się jako formy przekształcania środowiska” (Theiss, Przeclawska, 1996, s. 9). Podobnie brzmiąca, choć wypowiedziana w nieco innym kontekście teoretycznym i koncepcyjnym definicję podaje S. Kawula, który mówi, że „Pedagogika społeczna skupia się na problematyce środowiskowych uwarunkowań procesów wychowawczych, oraz na analizie warunków, (czynników) umożliwiających zaspokajanie potrzeb rozwojowych człowieka (grup społecznych), w różnych fazach jego życia i różnorodnych sytuacjach życiowych” (Kawula, 1996, s. 29).

Tak określony tu punkt wyjścia pedagogiki społecznej, w sposób fundamentalny i istotny określa również cały proces diagnozy, który proponowany jest na gruncie tej dyscypliny. Diagnoza bowiem zawsze (szczególnie w naukach społecznych) ma swojego adresata, podejmowana jest w określonym kontekście, w określonych warunkach. Ma swój wyraźny cel oraz specyficzne metody, przy pomocy których może być zrealizowana. A wszystko to zawsze w sposób specyficzny – właściwy dla danej dyscypliny, związany ze sposobem myślenia i rozumowania przyjmowanym na jej gruncie.

Jak więc, w kontekście powyższych ustaleń, kształtował się sposób rozumienia diagnozy w pedagogice społecznej, jak ją realizowano oraz jak ją określano.

Helena Radlińska

Zaczynając od Heleny Radlińskiej – twórczyni polskiej pedagogiki społecznej, należy powiedzieć, iż to właśnie dzięki niej, jej propozycji, pojęcie diagnozy zapożyczono do pedagogiki społecznej z medycyny. Radlińska przyjęła na samym początku kształtowania się tej dyscypliny, bardzo prosty sposób rozumienia diagnozy, a mianowicie, iż jest to „rozpoznawanie w poszczególnych przypadkach przyczyn badanego stanu, ocenę jego objawów i możliwości przemian” (Radlińska, 1961, s. 370). Autorka zwróciła uwagę na to, co stało się odtąd specyficznym rysem działań diagnostycznych w pedagogice społecznej, iż „Postawienie diagnozy prowadzi do planowania działalności, która ma wzmocnić badaną jednostkę czy grupę,

nastawić jej wolę pokonania zła oraz dostarczyć pomocy z zewnątrz” (Radlińska, 1961, s. 370). Ten wymóg „przekładania” się diagnozy na określone działania zmierzające do zmiany istniejącego stanu rzeczy, stał się odąd specyficznym rysem myślenia o diagnozie w pedagogice społecznej. Cały sposób rozumienia diagnozy przez Helenę Radlińską został niejako uzupełniony tym, jak rozumie ona pojęcie profilaktyki i kompensacji. Mówi ona bowiem, iż: „Profilaktyka społeczna obejmuje zapobieganie klęskom społecznym i wykolejeniom jednostek, łączy się częstokroć z profilaktyką lekarską (medycyną zapobiegawczą). Najważniejszymi dziedzinami profilaktyki są: zwalczanie pijaństwa, nierządu (prostytycji), przestępczości, chorób zakaźnych, bezdomności” (Radlińska, 1961, s. 370). Natomiast „kompensacja oznacza celowe wyrównywanie braków, uzupełnianie lub zastępowanie niepomysłnych składników sytuacji osobistej czy grupowej, stwarzanie warunków życia uznawanych za normalne” (Radlińska, 1961, s. 371).

Helena Radlińska, będąc przede wszystkim praktykiem, nie poświęciła w swojej twórczości naukowej zbyt wiele miejsca na budowanie jakiejś precyzyjnej, rozbudowanej koncepcji diagnozy. Pozostała na poziomie wyżej zaprezentowanego rozróżnienia. Należałoby tu jednak dodać, że na etapie poznawania rzeczywistości społecznej, a więc tam gdzie zaczyna się również cały proces diagnostyczny, autorka dość wyraźnie lokalizowała się na gruncie empirycznego modelu badań, nawiązując tym samym do wzorców ówczesnej pedagogiki naukowej. W Polsce na przykład do poglądów J. W. Dawida czy St. Karpowicza oraz do przedstawicieli ówczesnej empirycznej pedagogiki niemieckiej, jak na przykład do P. Bartha, P. Natorpa czy H. Hetzer, czerpiąc od nich cały model środowiskowych badań pedagogicznych (Cichosz, 2003).

Ryszard Wroczyński

Nieco więcej miejsca w swoich pracach poświęcił diagnozie – jej koncepcji, Ryszard Wroczyński, druga ważna i kluczowa postać w polskiej pedagogice społecznej. Autor ten kontynuując podstawowe idee leżące u podstaw pedagogiki społecznej (sam był uczniem Heleny Radlińskiej), wskazywał na fundamentalną rolę środowiska w życiu człowieka. W odróżnieniu zresztą od Heleny Radlińskiej, która w dziedzinie praktyki wyraźnie „nachyliła” ostatecznie pedagogikę społeczną w kierunku socjalnym i pomocowym, Ryszard Wroczyński budował koncepcje pedagogiki społecznej – środowiskowej, nie tyle i nie tak bardzo zaangażowanej pomocowo i socjalnie. Mówił o tym w sposób następujący: „Pedagogikę społeczną in-



interesują właśnie te szersze kręgi wpływów pedagogicznych, działających na naszych wychowanków poza szkołą, w środowisku ich życia, w kręgu kontaktów z układem materialnym, z dobrami kultury. Pedagogika społeczna rozszerza pojęcie planowej działalności wychowawczej na czynności związane z kontrolą środowiska społecznego, organizowaniem współżycia i współdziałania społecznego, uczestnictwa w instytucjach społecznych, gospodarczych, kulturalnych” (Wroczyński, 1971). Tak więc w ujęciu Ryszarda Wroczyńskiego środowisko jest zespołem czynników, które decydują o rozwoju każdej osoby. Dlatego też każda praca pedagogiczna powinna być poprzedzona diagnozą warunków środowiskowych, diagnozą, która da odpowiedź na pytanie: – w jakim kierunku środowisko oddziałuje na osobę oraz – jak silne jest to oddziaływanie? W związku też z tym pojawia się tu problem pomiaru warunków środowiskowych. Ścisły bowiem pomiar czynników środowiskowych stwarza dopiero podstawę działań interwencyjnych w środowisku, a to jak wiemy już od Heleny Radlińskiej, jest podstawowym rysem dla pedagogiki społecznej. Tak więc, między innymi, potrzeba diagnozy warunków środowiskowych zrodziła jednocześnie w pedagogice społecznej potrzebę rozwoju metodologii środowiskowych badań społecznych. Ryszard Wroczyński w tej kwestii nawiązywał zarówno do pomysłów Heleny Radlińskiej, ale jednocześnie widzimy u niego wyraźne inspiracje ówczesną metodologią francuską czy angielską. Powoływał się bowiem na metodologię badań środowiskowych Ferdynanda Le Playa czy badania Charlesa Bootha, choć jednocześnie należy pamiętać, że Ryszard Wroczyński, jeżeli chodzi o model badań środowiskowych pozostawał wyraźnie na gruncie pozytywizmu i scjentyzmu.

Z potrzebą rozpoznania diagnostycznego wiążą się w koncepcji Ryszarda Wroczyńskiego dwa inne zadania dla pedagogiki społecznej: profilaktyka oraz kompensacja. Profilaktyka według autora to: „działalność związana z zapobieganiem czynnikom potencjalnego zagrożenia. Czynniki te mogą mieć swe źródło w strukturze psychosomatycznej osobnika, w cechach jego osobowości, mogą też wynikać ze stosunków społecznych, kryjących potencjalne możliwości wpływów sprzecznych z dobrem wychowanka” (Wroczyński, 1971, s. 32). Natomiast kompensację określał autor jako „wyrównywanie czynników ograniczających rozwój lub też wyrównywanie sytuacji powstałych jako rezultat nie sprzyjających warunków rozwojowych” (Wroczyński, 1971, s. 33). Należy jednocześnie pamiętać, że działania profilaktyczne i kompensacyjne autor wyraźnie wiązał z obszarem szkoły oraz placówkami opiekuńczymi, wychowawczymi i oświatowymi. Wroczyński pisze o tym w sposób następujący: „Problemy profilaktyki i kompensacji pojawiają się (...) w środowisku pozaszkolnym, w pracach

związanych z upowszechnianiem oświaty, kultury, w realizacji zadań pomocy i opieki społecznej, w wychowaniu zdrowotnym, w organizowaniu środowiska wychowawczego” (Wroczyński, 1971, s. 33).

Tak więc problematyka diagnozy oraz działań profilaktycznych i kompensacyjnych związana była w koncepcji R. Wroczyńskiego, z jednej strony, z potrzebą pomiaru warunków środowiskowych, a więc budowania metodologii badań środowiskowych, z drugiej zaś strony wyraźnie określiła (ograniczyła) pole badawcze, a tym samym potencjalne obszary oddziaływań praktycznych, do sfery opieki, wychowania, oświaty i kultury, głównie w wymiarze instytucji i placówek pozaszkolnych, co stało się wyraźną tendencją pedagogiki społecznej do czasów obecnych.

Aleksander Kamiński

Kolejny twórca polskiej pedagogiki społecznej A. Kamiński, przyjmując podstawowe założenia tej dyscypliny, a mianowicie kluczową rolę środowiska dla rozwoju człowieka, wskazał na ważną rolę diagnozy społecznej w procesie poznawania i przekształcania środowiska życia człowieka. Samo pojęcie diagnozy przyjął od M. Richmond, czyli ze sfery praktyki służb społecznych, w których jest ona stosowana w odniesieniu do jednostki, w jej kontekście środowiskowym – zwłaszcza rodzinnym, ale też szkolnym, miejscu pracy, środowisku sąsiedzkim. To te bowiem miejsca mocno decydują o losach człowieka. Sama zaś diagnoza społeczna „stosowana jest dla rozpoznania przyczyny niezadowolających stanów jednostki ludzkiej – jej niedostosowania społecznego, zaburzeń w zachowaniu się, wykołajeń, degradacji społecznej” (Kamiński, 1982, s. 68). Zgodnie też z ustaloną tradycją i przyjętym modelem w pedagogice społecznej, diagnoza warunków środowiskowych ma bezpośrednie przełożenie na określone działania praktyczne, których celem jest zmiana niekorzystnych warunków życia człowieka. Zgodnie też z tym modelem Aleksander Kamiński przyjął trzy rodzaje diagnozy społecznej, odpowiednio i adekwatnie do trzech metod pracy społeczno-wychowawczej w środowisku. Są to: 1) **diagnoza indywidualnego przypadku**, w której chodzi o rozpoznanie przyczyn kłopotów danej jednostki, 2) **diagnoza grup społecznych**, w której chodzi o rozpoznanie trudności, na które napotyka aktywność wychowawcza, kulturalna, socjalna małych grup społecznych, 3) **diagnoza społeczności lokalnych**, w której chodzi o ogarnięcie podstawowych potrzeb środowiska lokalnego oraz dostrzeżenie różnorodnych sił społecznych mogących włączyć się do poczynañ ulepszających aktualny stan (Kamiński, 1982,

s. 68–74). W diagnozie indywidualnych przypadków metodą pomiaru jest wywiad, w diagnozie grup społecznych badanie socjometryczne, natomiast w diagnozie społeczności lokalnych metodą pomiarową jest lustracja społeczna (porównaj schemat).

DIAGNOZA SPOŁECZNA według Aleksandra Kamińskiego

Diagnoza ta stosowana jest dla rozpoznania przyczyn niezadowolających stanów jednostki ludzkiej (w jej kontekście środowiskowym), jej niedostosowania społecznego, zaburzeń w zachowaniu się, wykolejeń, degradacji społecznej.

RODZAJE DIAGNOZY SPOŁECZNEJ

Przyjęte adekwatnie do trzech metod pracy społeczno-wychowawczej w środowisku

- I. **Diagnoza indywidualnych przypadków** – rozpoznanie przyczyn kłopotów danej jednostki (przy pomocy wywiadu).
- II. **Diagnoza grup społecznych** – rozpoznanie trudności, na które napotyka aktywność wychowawcza, kulturalna, socjalna małych grup społecznych (przy pomocy badania socjometrycznego).
- III. **Diagnoza społeczności lokalnych** – ogarnięcie podstawowych potrzeb środowiska lokalnego oraz dostrzeżenie różnorodnych sił społecznych mogących włączyć się do poczynań ulepszających aktualny stan (przy pomocy lustracji społecznej).

Opracowano na podstawie: A. Kamiński, *Funkcje pedagogiki społecznej*. Warszawa 1982

Należy więc zwrócić uwagę, iż w koncepcji Aleksandra Kamińskiego wyraźnie wskazane są trzy obszary oddziaływań – jednocześnie trzy obszary poddawane diagnozie społecznej, gdzie chodzi o określenie ich stanu rzeczywistego. Są to: jednostki, grupy i instytucje społeczne w ich uwarunkowaniach środowiskowych. Jest to typowy i jednocześnie wąski punkt widzenia pedagogiki społecznej. Chodzi tu dalej o uchwycenie społeczno-wychowawczych możliwości zmiany w zachowaniu się ludzi i w funk-

cjonowaniu instytucji, czemu mają służyć: kompensowanie stwierdzonych braków, zapewnienie odpowiednich form opieki oraz profilaktyczne wspomaganie rozwoju ludzi i instytucji. W koncepcji Aleksandra Kamińskiego ważne jest również to, iż działania kompensacyjne i profilaktyczne nie są oddziaływaniami podejmowanymi w odniesieniu do psychiki, lecz są to posunięcia zewnętrzne wobec jednostki – są to planowe zabiegi środowiskowe. Przykładem działań kompensacyjnych jest rodzina zastępcza, klub młodzieżowy, dom pomocy społecznej, jako taki. Natomiast przykładem działań profilaktycznych będzie działalność takich placówek, jak przedszkole, świetlica, drużyna harcerska itp. W koncepcji Aleksandra Kamińskiego, zgodnie zresztą z ideą pedagogiki społecznej, zaakcentowany został bardzo ważny wątek odnoszący się do całej sfery działań środowiskowych, mający również szczególne znaczenie w diagnozie społecznej, a mianowicie rola sił społecznych, ich rozpoznawanie i wykorzystywanie w organizowaniu środowiska. Jest to problem szczególnie ważny z punktu widzenia możliwości przekształcania rzeczywistości społecznej.

Wszystkie wskazane powyżej rozstrzygnięcia przyjęte odnośnie sposobu rozumienia diagnozy w pedagogice społecznej, poczynione przez jej twórców, a więc zarówno Helenę Radlińską, Ryszarda Wroczyńskiego czy też Aleksandra Kamińskiego, zostały przyjęte przez współczesnych pedagogów społecznych, choć jednocześnie są przez nich cały czas pogłębiane i rozwijane.

Stanisław Kawula

Do twórców pedagogiki społecznej, podejmujących zagadnienie diagnozy nawiązują również prace S. Kawuli, współczesnego przedstawiciela tej dyscypliny. Autor ten podkreślając kontekst środowiskowy funkcjonowania jednostek czy grup społecznych mówi, iż w diagnozie chodzi o „ukierunkowanie naszego rozpoznania na te społeczne uwarunkowania sytuacji i losów jednostek lub grup, które znajdują się w jej najbliższym środowisku, a przede wszystkim w rodzinie, szkole, miejscu pracy, miejscu zamieszkania, w grupie koleżeńskiej. Stąd też diagnoza pedagogiczna ma zawsze aspekt społeczny, gdyż każe dostrzegać przyczyny określonego stanu zachowań ludzkich lub stanu funkcjonowania grup społecznych czy też instytucji, w ich wzajemnych powiązaniach i oddziaływaniach” (Kawula, Dąbrowski, Gałaś, 1980, s. 41–42). W odniesieniu natomiast do jednostki, diagnoza pedagogiczna służyć ma dla wyrażenia oceny, czy badany poziom właściwości rozwojowych wychowanka i jego osobowości jest zgodny z celami wychowania, opieki, życia kulturalnego itp.: oraz określeniu na jakim poziomie i wskutek

jakich działań sprawczych właściwości te zostały ukształtowane. Dlatego też zadania diagnozy pedagogicznej powinny być zawsze analizowane na tle i w odniesieniu do prawidłowości rozwoju biopsychospołecznego każdego człowieka. Jest to zresztą bardzo wyraźne nawiązanie do koncepcji człowieka, jaka została przyjęta już na samym początku istnienia pedagogiki społecznej przez Helenę Radlińską. Jest to koncepcja jedności biosocjokulturowej człowieka, którego rozwój przebiega na tych trzech poziomach i płaszczyznach.

DIAGNOSTYKA PEDAGOGICZNA ŚRODOWISKA

Podstawowe czynniki (obszary) poddawane diagnozie według Stanisława Kawuli

1. **Czynniki materialne**, np. sieć określonych instytucji i urządzeń w środowisku, warunki osadnicze i komunikacyjne najbliższego rejonu, warunki geograficzno-przyrodnicze, stan społecznych i indywidualnych zabezpieczeń socjalnych, sieć usług.
2. **Czynniki psychopedagogiczne**, np. rodzaj więzi emocjonalnych w placówce opiekuńczej, formy pracy w instytucji kulturalnej, możliwości realizacji funkcji opiekuńczej przez szkołę, działalność świetlicy osiedlowej, kultura pedagogiczna rodziców, kwalifikacje nauczycieli, efektywność pracy organizacji młodzieżowej.
3. **Czynniki społeczno-kulturowe**, np. kultura stosunków międzyludzkich w konkretnej instytucji, postawy rodziców wobec szkoły, zwyczaje i obrzędy istniejące w środowisku, typ więzi sąsiedzkich, funkcje kontroli społecznej w miejscu zamieszkania, formy twórczości artystycznej, postawy wobec ludzi niepełnosprawnych, typ uczestnictwa w życiu kulturalnym.
4. **Organizacja życia w środowisku**, np. zagadnienie koordynacji życia kulturalnego, istnienie i funkcjonowanie różnych form samorządowych, akcje społeczne na rzecz osiedla, różnorodne przejawy działalności sił społecznych, funkcjonowanie służby zdrowia i opieki społecznej.

Opracowano na podstawie: S. Kawula, Z. Dąbrowski, M. Gałaś, *Diagnozowanie potrzeb opiekuńczo-wychowawczych i kulturalnych środowiska*. Toruń 1980

Dla określenia poziomu rozwoju człowieka w koncepcji S. Kawuli bardzo ważną rolę odgrywa problematyka potrzeb wychowawczych, opiekuńczych i kulturowych. To stan ich zaspokojenia jest bowiem, w dużej mierze, wyznacznikiem rozwoju jednostki. Dlatego też „istotnym problemem diagnozy pedagogicznej jest nie tylko określenie (poznanie) samych potrzeb i stopnia ich zaspokajania w konkretnym środowisku, ale równocześnie analiza sytuacji, które wywołują określone braki w występowaniu oraz regulowaniu i zaspokajaniu danych potrzeb. Ważne dla celu i problematyki diagnozy pedagogicznej środowiska jest przede wszystkim rozpoznanie sytuacji rodzących określone braki lub zagrożenia w zakresie regulowania i zaspokajania potrzeb jednostkowych lub społecznych” (Kawula, Dąbrowski, Gałaś, 1980, s. 67).

Ewa Marynowicz-Hetka

W nawiązaniu do poglądów pierwszych twórców pedagogiki społecznej, a zwłaszcza Heleny Radlińskiej i Aleksandra Kamińskiego, pozostaje również koncepcja diagnozy pedagogicznej w ujęciu Ewy Marynowicz-Hetki, która przyjmuje rozumienie diagnozy jako działalności związanej z pracą socjalno-wychowawczą. Jednocześnie pracę socjalno-wychowawczą pojmuje ona jako działalność o charakterze pomocy w rozwoju, działalność kierowaną zarówno do jednostki oraz grup, jak i społeczności. Działalność ta ma jednocześnie, zgodnie z przyjętą specyfiką pedagogiki społecznej, zmierzać do przekształcania środowiska, tak aby wychowanek – uczestnik życia społecznego, rozwijał się zgodnie z normami rozwoju. Przy czym autorka przyjmuje rozumienie rozwoju jako „ukierunkowany proces zmian zmierzających przez określone fazy do osiągnięcia wyższych form strukturalnych i funkcjonalnych” (Marynowicz-Hetka, 1987, s. 47). Działalność socjalno-wychowawcza, która jest podstawową działalnością w koncepcji pedagogiki społecznej Ewy Marynowicz-Hetki, ma być prowadzona głównie na gruncie i przy pomocy trzech metod pracy społeczno-wychowawczej w środowisku, co jest również nawiązaniem do tradycji wypracowanej wcześniej, w tym względzie, przez pedagogikę społeczną (por. Kamiński, 1982). Chodzi tu o metodę indywidualnych przypadków, metodę pracy z grupą oraz metodę organizowania środowiska. Działalność socjalno-wychowawcza realizowana przy pomocy tych trzech metod ma wspierać rozwój jednostki w trzech sferach jej aktywności: biologicznej, społecznej i kulturalnej, a więc w obszarze wzrostu, wzrastania i wprowadzania – podobnie jak w koncepcji Heleny Radlińskiej. Przedstawiona tu działalność socjalno-wychowawcza w środowisku powinna być poprzedzona diagnozą

– rozpoznaniem zasobów (sił społecznych środowiska). W przedstawionej tu koncepcji, również w odniesieniu do diagnozy, bardzo ważną rolę odgrywa kategoria instytucji socjalno-wychowawczych, gdyż to właśnie poprzez ich działanie mogą być spełnione trzy funkcje pedagogiki społecznej: pomoc w rozwoju biosocjokulturowym, kompensacja braków indywidualnych i środowiskowych oraz profilaktyka wychowawcza (Lepalczyk, Marynowicz-Hetka, 1988, s. 19).

Zakończenie

Podsumowując przedstawiony tu rozwój koncepcji diagnozy w pedagogice społecznej, zaprezentowany na przykładzie poglądów kilku wybranych, choć jak sądzę reprezentatywnych dla podjętego problemu autorów, można wskazać na pewne cechy wspólne tych poglądów, a więc jednocześnie na te elementy koncepcji, które jak można przypuszczać stanowią efekt jej rozwoju.

Po pierwsze, diagnoza w pedagogice społecznej odnosi się zawsze do człowieka – jednostki oraz, szerzej, do grup społecznych. Przy czym, tak jak w tradycji wypracowanej w pedagogice społecznej, gdzie proponowanym adresatem działań jest człowiek w całym przebiegu jego życia, tak i diagnoza odnosi się zarówno do dzieci i młodzieży, jak i dorosłych. Dalej, diagnoza w pedagogice społecznej jest diagnozą określonych warunków społecznych – środowiskowych, gdyż to one stanowią podstawową płaszczyznę rozwoju człowieka w ujęciu tej dyscypliny. Diagnoza w końcu odnosi się głównie do sfery wychowania, opieki i kultury oraz aktywności człowieka głównie na tych płaszczyznach. Dlatego też diagnoza w pedagogice społecznej określana jest często jako diagnoza społeczna i pedagogiczna. Ujęciem również charakterystycznym jest to, iż prezentowana tu diagnoza jest również diagnozą instytucji, które realizują głównie zadania opiekuńcze, socjalne, kulturowe i oświatowe.

Diagnoza w pedagogice społecznej bezpośrednio również przekłada się na określone działania i dyrektywy postępowania praktycznego, co z kolei związane jest z podstawowym rysem pedagogiki społecznej, która zawsze nastawiona jest na określone działanie – przemianę zastanej rzeczywistości społecznej. Stąd też diagnoza implikuje zawsze, czy też prowadzi do określonych działań zarówno profilaktycznych, jak i kompensacyjnych.

Wydaje się, iż diagnoza społeczna i pedagogiczna stosowana w pedagogice społecznej stosunkowo jeszcze w małym stopniu podejmuje zagadnienie rozwoju osobowego, a głównie prowadzi do rozwoju metod pomia-

ru środowiska wychowawczego, koncentrując się przede wszystkim na organizowaniu odpowiednich działań instytucjonalnych.

Bibliografia

- Cichosz M. (2003) *Tryptyk o pedagogice społecznej. Rozważania na przełomie wieków*. Pedagogika Społeczna, 3, Warszawa.
- Kamiński A. (1982) *Funkcje pedagogiki społecznej*. Warszawa, PWN.
- Kawula S. (1996) *Studia z pedagogiki społecznej*. Olsztyn, Wyd. WSP.
- Kawula S., Dąbrowski Z., Gałaś M. (1980) *Diagnozowanie potrzeb opiekuńczo-wychowawczych i kulturalnych środowiska*. Toruń, Wydawnictwo Uniwersyteckie.
- Lepalczyk I., Marynowicz-Hetka E. (1988) *Instytucje socjalno-wychowawcze. Wybrane problemy teoretyczne*. W: I. Lepalczyk, E. Marynowicz-Hetka (red.) *Instytucjonalna pomoc dziecku i rodzinie. Diagnozy i propozycje*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, Ossolineum.
- Marynowicz-Hetka E. (1987) *Diagnostyka pedagogiczna w pracy socjalno-wychowawczej*. W: I. Lepalczyk, J. Badura (red.) *Elementy diagnostyki pedagogicznej*. Warszawa, PWN.
- Radlińska H. (1961) *Egzamin z pedagogiki społecznej. Przegląd treści wykładów*. W: *Pisma pedagogiczne*, t. 1: *Pedagogika społeczna*, wstęp R. Wroczyński i A. Kamiński, opracowanie tekstu i komentarze W. Wyrobkowska-Delawska. Wrocław-Warszawa, Ossolineum.
- Theiss W., Przećławska A. (1996) *Pedagogika społeczna – nowe zadania i szanse*. W: A. Przećławska (red.) *Pedagogika społeczna, kręgi poszukiwań*. Warszawa, Wyd. Żak.
- Wroczyński R. (1971) *Pedagogika społeczna, jej podstawowe pojęcia oraz rozwój problematyki*. W: *Studia z pedagogiki społecznej i polityki społecznej*. Warszawa, Towarzystwo Wolnej Wszechnicy Polskiej.

Diagnosis in social pedagogy. Development of the idea as viewed by chosen authors

Summary. What is diagnosis in social pedagogy, who does it concern, what areas does it include? The idea of diagnosis derives from major principles of social pedagogy as well as from its distinctness and the definition of one's interests.

Environment, which is the place of development and growth of human being – their existential „entanglement”, is simultaneously the place of activities performed to support and strengthen their development. Those activities must be preceded with an accurate „identification”, i.e. diagnosis. This is the statement of major representatives in social pedagogy. This article covers views of: Helena Radlinska, Aleksander Kaminski, Ryszard Wroczynski, Stanislaw Kawula and Ewa Marynowicz-Hetka. Although views of these pedagogues may differ in details, they also constitute a certain common vision of recognizing social reality, as offered by social pedagogy.